

ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ СОМЕЛЬЄ У ПЕРЕКЛАДІ

RENDERING SOMELIER TERMINOLOGY IN TRANSLATION

Поліщук Н.О.,

orcid.org/0000-0003-3048-9989

*викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

Головня А.В.,

orcid.org/0000-0002-0478-264X

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національного авіаційного університету*

У статті на матеріалі роману Б'янки Боскер «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє» було проаналізовано способи відтворення термінології сомельє при перекладі; зосереджено увагу на властивостях термінів загалом та на особливостях їх відтворення у перекладі; досліджено функціонування термінів та їх роль у художніх текстах. Було виявлено, що термін у художніх текстах в основному є елементом стилю та основою створення художнього образу, а особливість перекладу термінів в художньому тексті пов'язана із взаємозалежністю елементів тексту; визначено, що основним принципом перекладу термінів є еквівалентний переклад, але у художньому тексті важливо зрозуміти, що знають і почувають герої, тому іноді автори створюють власні терміни і перекладачі використовують різні способи перекладу, щоб адаптувати їх до цільової мови. Термінологія сомельє, є основою роману Б'янки Боскер «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє», тому автором було створено класифікацію термінів сомельє у романі Б'янки Боскер і, відповідно, весь отриманий у результаті вибірки матеріал було розподілено на 4 категорії: винна галузь, діяльність сомельє, сорти винограду, конкурси сомельє. Під час аналізу роману було визначено, які способи перекладу використовував перекладач. Було встановлено, що в основному перекладач вдавався до калькування, транскодування, генералізації та конкретизації, щоб передати терміни сомельє українською мовою. Проаналізовано, що більшість термінів було перекладено за допомогою транскодування та калькування, а спосіб генералізації був використаний рідше всіх, отже було встановлено, що терміни сомельє у тексті мають бути відтворені якнайближче до їх відповідників, адже саме вони є основою створення тексту у романі Б'янки Боскер. Під час дослідження було встановлено, що роман Б'янки Боскер насичений термінами, які допомагають читачеві зрозуміти особливості роботи сомельє та процес становлення професійного сомельє, крім того у тексті терміни відіграють важливу роль, оскільки саме завдяки ним створюється відповідна атмосфера твору, яка дає змогу зрозуміти основну думку автора, і тому їх адекватний переклад відіграє таку важливу роль у перекладі.

Ключові слова: термінологія, сомельє, способи перекладу, терміни, художній текст.

In the article based on Bianca Bosker's novel "A Wine-Fueled Adventure Among the Obsessive Sommeliers, Big Bottle Hunters, and Rogue Scientists Who Taught Me to Live for Taste" the ways to render the sommelier field terminology in translation were analyzed. The main attention was paid to the features of terms in general, and to the peculiarities of their translation. The author explores the functioning of terms and their role in fiction texts. It was found that the term in fiction texts is mainly an element of style and the basis for creating an artistic image, and the peculiarity of terms translation in literary texts is related to the interdependence of the elements of the text. It is determined that the basic principle of terms translation is equivalent translation, but in a fiction text, it is important to understand what the characters know and feel, so sometimes authors create their own terms, therefore translators apply different translation methods to adapt them to the target language. Sommelier terminology is the basis of Bianca Bosker's novel "A Wine-Fueled Adventure Among the Obsessive Sommeliers, Big Bottle Hunters, and Rogue Scientists Who Taught Me to Live for Taste", so the author has drawn up the classification of these sommelier terms which were divided into 4 categories: wine industry, sommelier job, grape varieties, sommelier competitions. While analyzing the novel, the applied translation methods were determined. It has been found that the translator mainly used loan translation, transcoding, generalization and concretization to render the sommelier terms into Ukrainian. It has been analyzed that most terms were translated by transcoding and loan translation, and the method of generalization was used less often, so the author concluded that sommelier terms in the fiction text should be rendered as precise as possible to their equivalents, because they serve as the basis of text in the novel. The study has found that Bianca Bosker's novel is full of terms that help the reader understand the peculiarities of sommelier job and the process of becoming a professional sommelier. In addition, terms play an important role in the text as they help to understand the main idea of the author, and therefore their adequate translation plays such a crucial role in translation.

Key words: terminology, sommelier, ways of translation, terms, literary text.

Постановка проблеми. Терміни все далі стають невід'ємною частиною художніх творів, адже кількість авторів, які використовують термінологію задля створення відповідної атмосфери

у романах, збільшується, і саме тому збільшується попит на переклад термінів у художніх текстах. Термінологія галузі сомельє не надто часто зустрічаються у творах, але їхній переклад є важливим

для читачів мови перекладу, аби точно зрозуміти всі шляхи становлення сомельє як професіонала і особливості їхньої роботи. Крім того у наш час все частіше спостерігається торгівля імпортованими винними товарами, тому адекватне відтворення термінів сомельє відіграє важливу роль у співпраці із іноземними постачальниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням терміну та способів його перекладу займалися такі вчені, як А. Федоров, А. Реформатский, В. Виноградов, В. Комісаров, В. М. Овчаренко, Н. Котелова, В. Табанакова, І. Квитко, В. Лейчик, Б. Головін, А. Алексеева, В. Даль, Ф. Циткіна, С. В. Гриньов, С. Влахов та С. Флорин. Різні науковці дають різне визначення терміну, до прикладу, за А. О. Реформатським терміни є спеціальними словами, які прагнуть бути однозначними [15, с. 110], а В. М. Овчаренко стверджує, що термін є одиницею конкретної природної або штучної мови, що в результаті отримує спеціальне термінологічне значення, яке виражається в словесній формі і точно відображає ознаки поняття відповідно до рівня розвитку певної наукової галузі [14, с. 41–42]. За словами науковця Б. Головіна термін, є одиницею, яка є дуже інформативно-наповненою, не має синонімів чи схожих значень і позначає наукове поняття з конкретної галузі науки [7, с. 112]. С. Гриньов стверджував, що до терміну висувається ряд вимог, які можна поділити на семантичні, прагматичні та вимоги до форми [8, с. 100]. Загалом терміни є важливим пластом лексики у перекладі текстів різної тематики, і різними дослідниками виділяються різні властивості і вимоги, але основними можна назвати: системність, незалежність від контексту, точність та стилістична нейтральність. Питанням особливості функціонування терміну у художньому тексті та специфікою їхнього перекладу займалися такі визначні науковці, як С. Влахов та С. Флорин. Вони зазначали, що труднощі перекладу термінів у художньому творі виникають ще на етапі розпізнавання термінів у тексті, а особливість перекладу термінів у художньому тексті пов'язана із взаємозалежністю елементів тексту [6, с. 275].

Постановка завдання. Дослідженням терміну займалися багато науковців, але питання відтворення термінів сомельє українською мовою залишається відкритим, тому основною метою дослідження є виявлення та перекладацький аналіз особливостей відтворення термінів сомельє на матеріалі роману Б'янки Боскер «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє», який насичений термінологією сомельє.

Виклад основного матеріалу. Терміни є про- шарком лексики, який постійно зазнає змін, адже склад термінології змінюється через зміну значення термінів та додавання нових, що становить проблему для перекладу. Крім того, розвиток науки й техніки призвів до різкого збільшення кількості термінів, тому, хоч терміни й потребують регулярних однозначних еквівалентів, неологізми складають більшу частину цього розділу лексики.

Загалом у спеціальній літературі терміни несуть основне семантичне навантаження і займають головне місце. Терміни закріплюють за поняттям назву, уточнюють його і відділяють його від суміжних понять. В свою чергу, термінологія означає розділ мовознавства, який вивчає терміни і є організованою системою спеціальних назв, а терміносистемами називаються галузеві терміни (терміни у конкретній галузі) [2, с. 14]. Виділяють такі ознаки терміну: має фіксоване словникове визначення різних понять; є однозначним у межах термінологічної системи та має тенденцію до однозначності; він є точним, не залежним від контексту; стилістично нейтральний; системний; не має синонімів у межах однієї терміносистеми; короткий, невеликий у плані вираження, має змогу повно передавати поняття. Основними вимогами до терміну можна назвати: системність, незалежність від контексту, точність та стилістичну нейтральність.

Отже, терміни є однозначними, не мають синонімів і передаються у перекладі відповідним терміном, тобто повним або абсолютним еквівалентом, і через це не є складністю для перекладача. Проте Л. Борисова у своїй науковій праці звертає увагу, що не завжди легко можна перекласти термін, адже значення різних лексичних одиниць у різних галузях мають різне значення залежно від контексту [4, с. 150]. Загалом переклад термінів може бути буквальним, за допомогою синонімів або за допомогою тлумачення, також для передачі термінів вживаються ще перекладацькі трансформації. Перекладаючи термін, необхідно користуватися однією назвою в усьому тексті, а для того щоб належно підібрати перекладний відповідник, треба враховувати вмотивованість терміну й точність передавання позначуваного поняття [9, с. 7]. Крім того переклад термінів вимагає знань у тій галузі, до якої відноситься текст, який перекладається, а також розуміння термінів англійської мови і знань термінології української мови. При перекладі велике значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому визначається значення слова [12, с. 257]. Перед перекладачем

полягає задача у створенні еквівалентних термінів, що в свою чергу веде до появи великої кількості неологізмів, і, відповідно, створює більший відсоток нових слів. Перекладач повинен використати різні способи перекладу для того, щоб передати відсутній до цього часу термін і закріпити його у термінологічних словниках для означення цих понять.

Одним із найрозповсюдженіших способів перекладу термінів є транскодування, яке в є найпростішим способом перекладу терміну на лексичному рівні, що означає побуквенну чи пофонемну передачу вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу [1, с. 126]. Ще одним методом перекладу термінів є калькування, що передбачає існування двосторонніх міжмовних відповідностей між лексичними одиницями. Під калькуванням розуміють передачу комбінаторного складу слова, коли складові частини слова чи фрази перекладаються відповідними елементами мови перекладу [3, с. 43–45]. Зазначений прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів, а також для багатоконпонентних термінів. Він є досить поширеним і стає основним способом перекладу спеціалізованої лексики. До наступного способу перекладу термінів відноситься прийом описового перекладу. Під описовим перекладом розуміють перекладацький прийом, коли для заміни простого терміну у вихідній мові використовують словосполучення, яке б точно відтворювало зміст такого простого терміну [10, с. 36]. Під час перекладу термінології можливе також вживання методу конкретизації, який означає використання під час перекладу слова з вузьким предметно-логічним значенням, ніж в англійській мові. Цей спосіб перекладу зумовлений відсутністю повної відповідності між словами з широкою семантикою англійської мови в вихідній українській мові. При перекладі термінів також можливим є застосування прийому генералізації, який має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вища за міру упорядкованості одиниці, що відповідає їй за змістом в мові перекладу. Під час перекладу безеквівалентних термінів можливе поєднання кількох прийомів перекладу одночасно, тобто можливе використання і калькування та транслітерації і транскрипції разом, або, до прикладу, транскрипції й описового перекладу [13, с. 49].

Особливу складність для перекладачів несуть саме переклади художньої літератури. Перекладач художніх творів стикається з труднощами, адже йому потрібно зберегти оригінальну стилістичну виразність та значення слів, оскільки на загальну

структуру художнього твору впливає зміна навіть одного слова. Терміни у художніх текстах зумовлені бажанням автора втілити образне завдання і тому у текстах терміни виконують стилістичні функції [11, с. 1]. Терміни передають думки автора, створюють оригінальний, не схожий на інших художній образ. Вживаються такі терміни залежно від жанру літератури, у фантастичних та історичних спостерігається часте вживання термінів із різних галузей науки. У художньому тексті перекладачеві важливо відчувати, зрозуміти, що знають і почувають герої, зберегти і перенести це у текст перекладу, це і є причиною створення декількох еквівалентів, але тільки в тому випадку, коли вони не порушують логічності сприйняття. Загалом у художніх текстах термін виконує стилістичну функцію, створює художній образ героїв твору. Проте, термін у тексті не можна вилучити або замінити, адже навіть близький за значенням синонім, що не є терміном або ж належить до терміносистеми іншої науки або сфери життя, може порушити всю цілісність сприйняття твору. У художньому стилі можливе вживання спеціальних текстів насичених термінами, які виконують вже не тільки стилістичну функцію. Часто при перекладі термінів неможливо використовувати синоніми або повністю замінювати терміни. Якщо у тексті є терміни, це означає, що його можна віднести до текстів певної професійної або наукової сфери. Заміна таких термінів або їх пропущення може змінити текст і порушити логічність сприйняття твору загалом.

В процесі аналізу роману Б'янки Боскер «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє» та його перекладу здійсненого Ганною Руль було визначено, що терміни сомельє є ключовою частиною роману. Авторка використовує численну кількість термінів сомельє, які можна класифікувати за сферою застосування, до якої вони належать: винна галузь, діяльність сомельє, сорти винограду, конкурси сомельє. Терміни сомельє, які входять до підгрупи, яка охоплює поняття із винної галузі, позначають винну діяльність від складу вина до розмірів винних пляшок, що є дуже важливим для діяльності сомельє, адже для того, щоб стати сомельє, потрібно знати всі особливості створення винна і розбиратись у всіх тонкощах винної галузі. Для передачі термінів сомельє, пов'язаних з винною галуззю, перекладачка Ганна Руль вдається в основному до транскодування, конкретизації, генералізації та калькування. Наприклад, перекладачка використала транскодування для передачі таких термінів: *Rotundone* [16, с. 30] – *Потундон* [5, с. 51],

Magnum [16, с. 36] – *Магнум* [5, с. 57], *Jeroboam* [16, с. 36] – *Джеробоам* [5, с. 57], *Rehobam* [16, с. 36] – *Регобаум* [5, с. 57]. Деякі терміни потребували використання під час перекладу слів із вужчим предметно-логічним значенням ніж в англійській мові, тому Ганна Руль використовувала конкретизацію для відтворення таких термінів сомельє: *aging laws* [16, с. 62] – *правила витримки вина* [5, с. 83], *by-the-glass wines* [16, с. 21] – *продаж вина келихами* [5, с. 42], *bottle number* [16, с. 8] – *кількість вироблених пляшок* [5, с. 29]. Спосіб генералізації був використаний у таких термінах: *good-value wines* [16, с. 70] – *хороші вина* [5, с. 91], *flat* [16, с. 106] – *пусте* [5, с. 129], *tears of the wine* [16, с. 72] – *«сльози»* [5, с. 94], *wine fridge* [16, с. 142] – *винна шафа* [5, с. 164]. Для термінів, які позначають склад даних на винній етикетці і льоховій карті, Ганна Руль вдається до калькування: *producer name* [16, с. 8] – *назва виробника* [5, с. 28], *alcohol level* [16, с. 8] – *рівень алкоголю* [5, с. 29], *sulfite content* [16, с. 8] – *вміст сульфіту* [5, с. 29]. Для передачі термінів сомельє, пов'язаних з винною галуззю, Ганна Руль в основному використовує транскодування і калькування, адже саме застосування таких способів перекладу залишають вихідне значення терміну і вводять його у цільову мову.

Ганна Руль для передачі термінів пов'язаних з діяльністю сомельє використовує в основному конкретизацію та генералізацію, оскільки у мові перекладу відсутні перекладні відповідники і саме застосування таких способів перекладу робить зрозумілими ці лексичні одиниці для читачів мови перекладу.

Наприклад, конкретизація була використана для передачі наступних термінів: *server* [16, с. 4] – *подавальник напоїв* [5, с. 24], *beverage director* [16, с. 4] – *завідувач напоїв* [5, с. 24], *blind testing* [16, с. 12] – *дегустація наосліп* [5, с. 33], *alcohol intensity* [16, с. 14] – *рівень кислотності* [5, с. 35]. Спосіб генералізації був застосований для передачі термінів, які відносяться до ієрархії сомельє: *introductory sommelier* [16, с. 14] – *початківець* [5, с. 34], *master sommelier* [16, с. 14] – *майстер* [5, с. 34].

Наступну підгрупу термінів сомельє, які були використані Б'янкою Боскер у її романі «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє», складають сорти винограду, які Ганна Руль переклала загалом за допомогою транскодування: *Sauvignon Blanc* [16, с. 11] – *Савіньйон Блан* [5, с. 32], *Ceritas* [16, с. 19] – *Серімас* [5, с. 40], *Fiano* [16, с. 7] – *Фіано* [5, с. 28], *Malbec* [16, с. 21] –

Мальбек [5, с. 43], *Amarone* [16, с. 134] – *Амароне* [5, с. 156], *Corvina* [16, с. 135] – *Корвіна* [5, с. 157], *Corvinone* [16, с. 135] – *Ковіноне* [5, с. 157], *Rondinella* [16, с. 135] – *Рондінелла* [5, с. 157], *Semillon* [16, с. 166] – *Семіліон* [5, с. 189], *Moscato* [16, с. 179] – *Москато* [5, с. 202]. У мові перекладу відсутні перекладні відповідники сортів винограду, а вони, в свою чергу, відіграють головну роль у діяльності сомельє, тому для перекладу цих сортів перекладачка використовує транскрипцію, транслітерацію та адаптивне транскодування, адже такий спосіб робить зрозумілими ці лексичні одиниці для читачів мови перекладу.

Наступну підгрупу термінів сомельє складають конкурси сомельє, для перекладу цих термінів перекладачка використовує в основному калькування: *TopSomm* [16, с. 58] – «*Топ-сомельє*» [5, с. 79], *TopNewSom* [16, с. 61] – «*Новий топ-сомельє*» [5, с. 82], *Best Young Sommelier* [16, с. 58] – «*Найкращий молодий сомельє*» [5, с. 79], *Best Sommelier in America* [16, с. 59] – «*Найкращий сомельє Америки*» [5, с. 79]. У випадку перекладу *World's Best Sommelier Competition* [16, с. 50] – *Найкращий сомельє світу* [5, с. 71] спосіб калькування супроводжується зміною порядку розташування калькованих елементів.

Отже, під часу аналізу роману Б'янки Боскер «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє» та його перекладу, здійсненого Ганною Руль, було виявлено, що перекладачка використовує різні способи перекладу, до прикладу, калькування, транскодування, генералізацію та конкретизацію, для того, щоб адаптувати термінологію сомельє для україномовного читача. Основними способами перекладу є транскодування та калькування, з чого можна зробити висновок, що основною задачею при перекладі термінів сомельє у художньому тексті є їх адаптування до української мови, але при цьому збереження значення і форми вихідного поняття.

Висновки. Під час дослідження було виявлено, що терміни – це особливі лексичні одиниці, які для виконання своїх функцій, повинні мати низку властивостей і відповідати певним вимогам. Різними дослідниками виділяються різні властивості і вимоги до перекладу, але основними можна назвати: системність, незалежність від контексту, точність та стилістична нейтральність. Вимоги можна поділити на семантичні, прагматичні та вимоги до форми. Під час перекладу термінів необхідно використовувати деякі перекладацькі прийоми. До основних прийомів перекладу термінів відносяться: калькування, транслітерація, описовий переклад, генералізація, конкретизація

тощо. Можливі варіанти використання кількох прийомів одночасно. Особливість перекладу термінів у художньому тексті пов'язана із взаємозалежністю елементів тексту. Термін у художній літературі — це в основному елемент стилю, основа створення художнього образу, він виконує стилістичну функцію, допомагає розкрити образ героїв. Використовуючи терміни у художньому тексті, автор того чи іншого твору передає звички героїв, їх інтереси, тому перед перекладачем стоїть завдання відтворення цих термінів у тексті перекладу, а залишити такі терміни не перекладеними або перекласти їх не терміном є неможливим. Проведений аналіз роману Б'янки Боскер «Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє» та його перекладу, здійсненого Ганною

Руль, показав, що художній текст насичений великою кількістю термінів сомельє, які є невід'ємною частиною роману, і тому їх було поділено на декілька категорій для повного аналізу способів їх перекладу: винна галузь, діяльність сомельє, сорти винограду, конкурси сомельє. Було виявлено, що перекладачка використовує різні способи перекладу, до прикладу, калькування, транскодування, генералізацію та конкретизацію для того, щоб адаптувати термінологію сомельє до мови перекладу. Але основними способами перекладу термінології сомельє є транскодування і калькування, що зумовлено необхідністю адаптувати терміни до україномовного читача, але при цьому зберегти вихідну форму та значення терміну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абабілова Н.М., Білокамінська В.Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С.126-128.
2. Азарова Л.Є., П'яст Н.Й., Іванець Т.Ю. Професійне спілкування науково-технічних працівників і студентів інженерних спеціальностей: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2009. 189 с.
3. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
4. Борисова Л.І. Основні проблеми науково-технічного перекладу: навч. посіб. Москва: МГУ, 2003. 208 с.
5. Б'янка Б. Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє / пер.з англ. Г. Руль. Київ: Наш формат, 2019. 344 с.
6. Влахов С.Н., Флорін С. В. Непереводимое в переводе: монографія. Москва: Высшая школа, 1986. 416 с.
7. Головин Б.Н. Типы терминосистем и основания их различия: міжвузівська збірка. Горький: ГГУ, 1979. 151 с.
8. Гриньов С.В. Введение в терминоведение: навч. посіб. Москва: Московский лицей, 1993. 309 с.
9. Іленков А. А. Термінологія та її роль у представленні знань. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2009. № 648. С. 24–29.
10. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми: навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2002. 407 с.
11. Катиш Т.В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 19 с.
12. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навч. посіб. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2001. 290 с.
13. Мисуно Е.А., Баценко И. В. Письменный перевод специальных текстов: навч. посіб. Москва, 2013. 256 с.
14. Овчаренко В.М. Термины, аналитическое наименование и номинативное определение: навч. посіб. Москва: Высшая школа, 1969. 121 с.
15. Реформатський А.А. Введение в языковедение: навч. посіб. Москва: Просвещение, 1967. 542 с.
16. Bianca Bosker. *Cork Dork: A Wine-Fueled Adventure Among the Obsessive Sommeliers, Big Bottle Hunters, and Rogue Scientists Who Taught Me to Live for Taste*. New York: Penguin Books, 2017. 329 p.